

بررسی اثر بخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای پرورش هویت چند فرهنگی در پایه ششم ابتدایی منطقه یک تهران

تیناب عباس هاشمی

دانشجوی دکترا، گروه برنامه ریزی درسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

tinab.a.hashemi@gmail.com

چکیده:

هدف از تحقیق حاضر بررسی اثر بخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای پرورش هویت چند فرهنگی در پایه ششم ابتدایی منطقه یک تهران می باشد. روش انجام پژوهش توصیفی - پیمایشی می باشد که جامعه آماری آن 110 نفر آموزگار پایه ششم ابتدایی بود و حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان برآورد می شود و روش نمونه گیری به صورت تصادفی چند مرحله ای می باشد با توجه به حجم نمونه ای که از 86 نفر از فرمول کوکران و جدول مورگان بدست آمده به صورت تصادفی انتخاب و در پژوهش مورد استفاده قرار می گیرد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است که روایی آن توسط اساتید محترم و محققین بررسی و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ 0/852 محاسبه گردیده. یافته پژوهش نشان داد که روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در تدریس مطالعات اجتماعی برای پرورش هویت چند فرهنگی در پایه ششم ابتدایی منطقه یک تهران سبب افزایش در شناخت هویت چند فرهنگی دانش آموزان شده است.

واژه های کلیدی: روش تدریس مبتنی بر خلاقیت، پرورش هویت چند فرهنگی، مطالعات اجتماعی، پایه ششم ابتدایی

Archive SID

مقدمه

سؤال از کیستی؟ و خود، مهمترین پرسشی است که برای بشر مطرح بوده است و هست. انسان‌ها در تمام دوره‌های تاریخی، به دنبال یافتن پاسخ روشن به این پرسش‌ها بوده‌اند. نظام‌های فرهنگی و سیاسی در تلاشند تا از راه‌های مختلف جواب‌های معین به سؤال از کیستی "جامعه‌ی خود" بدهند. یکی از این راه‌ها، توجه به نظام آموزشی و کتاب‌های درسی است.

بدون شک آموزش و پرورش و مولفه‌های آن در بسیاری از کشورهای جهان به علت تاثیر گذاری بالای آن در هویت چند فرهنگی دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته است و هر کشوری با توجه به موقعیت سیاسی، فرهنگی، اعتقادی و... به این مقوله پرداخته‌اند. در حیات اجتماعی، افراد، معمولاً نقش‌های اجتماعی مختلفی را ایفا می‌کنند و "ما"های متنوعی عضویت دارند. انسان‌ها به تعداد نقش‌ها و عضویت در "ما"های مختلف حائز هویت جمعی متفاوت هستند. در میان هویت‌های جمعی متفاوت هویت (ملی) دارای بیشترین اهمیت به لحاظ وحدت و انسجام ملی است.

در علوم اجتماعی، تمامی صاحب‌نظران به مساله وحدت و انسجام اجتماعی و به دنبال آن، نوعی روح جمعی یا هویت جمعی پرداخته‌اند. و در اکثر این تعاریف بر احساس تعلق و تعهد به مشترکات جمعی تاکید شده است. اما ابعاد این مشترکات جمعی نمی‌تواند در تمام جوامع یکسان و هم‌وزن باشد. بدین لحاظ الگوی هویت چند فرهنگی در هر جامعه متفاوت از جوامع دیگر بوده و محدودیت ابعاد آن بر خاسته از ارزشها و نگرش‌های آن جامعه خاص می‌باشد (کمالی، 1386). در جامعه امروزی، انسان از ابعاد گوناگونی مورد مطالعه قرار گرفته است. از آنجا که هویت بخش مهمی از وجود انسان است و زندگی شخصی و اجتماعی هر شخص تحت تاثیر هویت آن است. بررسی هویت افراد بسیار مورد توجه قرار گرفته است. آموزش و پرورش بستر توسعه انسانی است و توسعه انسانی کلید توسعه اقتصادی و اجتماعی است. دست‌اندرکاران حکومت و رهبران فکری جامعه باید بر این نکته باور داشته باشند و برای رسیدن به توسعه انسانی برنامه ریزی صحیح و علمی و هدف‌دار و اقدامات علمی انجام دهند. این هدف تحقق پیدا نمی‌کند مگر با تقویت نظام آموزشی به ویژه آموزش و پرورش، نقشی که کتاب درسی، برنامه درسی، برنامه تربیتی مدارس و معلمان می‌توانند در تامین هدف، هویت آفرینی و هویت‌باوری فرزندان این سرزمین ایفا می‌کنند. (علیرضایی، 1385). در دهه‌های اخیر تغییرات عمیق سیاسی، اجتماعی تجارب جدیدی برای انسان‌ها فراهم کرده است. این تجارب بر مقوله ارتباط بین فرهنگ‌ها اثر گذار بوده است. به گونه‌ای که امروزه فرهنگ‌ها بیشتر از گذشته مورد تبادل قرار می‌گیرد و خرده فرهنگ‌های گوناگون امکان بیشتری برای ظهور و بروز یافته‌اند. با این وجود مبحث هویت یعنی بحث و تلاش برای پاسخگویی به پرسش (من که هستم) قدمتی دیرینه دارد. (میلر، 1995).

از جمله مفاهیمی که از این تحولات تاثیر پذیرفته است هویت چند فرهنگی است در عصر حاضر به دلیل تعاملات گسترده فیزیکی و مجازی افراد و فرهنگها و از میان رفتن مرزهای قراردادی سنتی، پیوندهای گریزناپذیری بین افراد و فرهنگها به وجود آمده است، حضور فرهنگها در کنار یکدیگر و تلاقی آنها احتمال ایجاد چالش و تنش در میان افراد و فرهنگها را افزایش داده است. بدینجهت سازوکاری مناسب به منظور نزدیکی فرهنگها و ایجاد تفاهم و تعامل میان آنها در جهت هم زیستی نیاز است. (صادقی، 1389: 191)

تاملی بر یافته‌های باستان‌شناسی و تاریخی کشورمان نشان می‌دهد که از هزاران سال پیش به این سو، همواره اقوام و فرهنگهای مختلف در آن میزیسته‌اند. به طوری که هزاره پیش از میلاد و قبل از ورود آریایی‌ها به این سرزمین دست کم سیزده قوم متفاوت در آن زندگی می‌کردند که آگهی چندانی از زبان و فرهنگ آنها در دست نیست. (دلآوری، 1390. به نقل از صادقی، 1391)

این فرایند گویای این واقعیت است که در کشور ما تنوع و تکثر فرهنگی، نژادی، قومی، دینی و زبانی به عنوان یکی از مشخص‌ترین مولفه‌های مسلط می‌باشد که همسو با فرصتها و قابلیت‌هایی که یقیناً برای هر جامعه‌ای خلق می‌کند، میتواند در صورت نادیده گرفته

شدن، منجر به بسترساز بسیاری از مشکلات و چالشهای اجتماعی گردد. مجموعه‌ی عواملی چون هویت و هویت چندفرهنگی و... شرایطی ایجاد کرده است که همه‌ی جوامع امروزی راناکریز از توجه به مباحث هویت و پیراهویت و نیز انجام تحقیقات گسترده در این زمینه کرده است؛ قاعده‌ای که جامعه فعلی ما نیز از آن مستثنی نیست. ایران از گروههای فرهنگی، قومی و زبانی متنوعی شکل گرفته است. هرکدام در فرهنگ، آداب و رسوم، زبان، دین و مذهب دارای تفاوتهایی با یکدیگر هستند. این گروههای گوناگون فرهنگی و قومی برای آنکه بتوانند به طور مسالمت آمیز در کنار یکدیگر زندگی کنند، باید از تعصب و قوم مداری دوری و به سمت نسبی گرایی فرهنگی حرکت کنند. لذا باید تفاوتها و شباهتهای یکدیگر را بشناسند و در جهت رشد روابط بین فرهنگی و بین قومی تلاش کنند. یکی از راههای مناسب برای رویارویی با دنیای تحولگرای امروز آموزش هویت چند فرهنگی است. برنامه‌ی درسی در این شرایط با تأکید بر خصوصیات فرهنگی اقلیتها میتواند در جهت رشد و تقویت فرهنگهای بومی و در نهایت تقویت فرهنگ ملی نقش به سزایی داشته باشد. از این رو شناسایی عواملی که بر هویت فرهنگی و چندفرهنگی دانش آموزان به عنوان قشر عظیمی که جامعه‌ی ما را دربر گرفته نقش مؤثری دارند، می‌تواند در توسعه‌ی فرهنگی و در نهایت توسعه‌ی همه جانبه‌ی کشور مؤثر واقع شود. در چنین شرایطی نظام آموزش و پرورش برای پاسخگویی به چنین نیازی ناگزیر است در کنار ارائه‌ی دانش‌های تخصصی، به دانش آموزان کمک کند که دانش و مهارتهایی را برای دستیابی به تعاملات فرهنگی موفق، کسب کنند. (حکیم زاده، کیامنش و عطاران، 1386: 28)

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

حضور چند فرهنگ در کنار هم، امکان ایجاد چالش و تنش در میان افراد و فرهنگ‌ها را محتمل می‌سازد. بدین جهت، توجه به آموزش چند فرهنگی که سازوکاری است درصدد ایجاد تعامل، تفاهم و تبادل بین فرهنگی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند، بطوریکه افراد دارای فرهنگهای متفاوت، با کمترین تنش، بتوانند امکان همزیستی مسالمت آمیز پیدا کنند. توجه نکردن به ویژگی‌های فرهنگی موجب می‌شود دانش آموزان و معلمان دیدگاه و اعمال یکدیگر را سوء تعبیر کنند. حتی ممکن است این ناهماهنگی فرهنگی، غالباً با توانایی‌های فکری اشتباه گرفته شود و تصمیمات آموزشی نیز براین اساس اتخاذ گردد. (جواد عبدلی، مقاله همایش آموزش و پرورش چند فرهنگی، 1392)

کسروی اصلی ترین دلیل پیروی کردن ایرانیان و به طور کلی شرقی‌ها از غرب را نتیجه نا آگاهی آنها از قابلیت‌ها در تاریخ شرق و دوره‌های درخشان آن می‌دانست. (کسروی 1312)

پرورش هویت چند فرهنگی ساز و کاری است که میتواند از طریق توانمندسازی افراد و گروهها از منظر برخورداری از دانش نگرش و مهارت برای زیست مسالمت آمیز در یک جامعه چند فرهنگی موثر باشد. به گفته‌ی استوارت هال، در دنیای مدرن هویت‌های پیشین اگر با هویت‌های فردی و فرهنگی ما رابطه‌ای هم داشته باشند، دیگر فاقد آن نیروی یکدست کننده، ساختار دهنده یا تثبیت کننده‌ای هستند که مابتوانیم با سرجمع کردن مواضع مان در ارتباط با آن هویت‌ها، بفهمیم چه هستیم. از نظر او هویت هیچگاه کامل نمی‌شود و همواره در حال دگرگونی است. به عبارت دیگر هویت انسانی، مقوله‌ای متحول و سیال است که در گذر زمان و تحت تأثیر عوامل گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... دگرگون می‌شود (ساروخانی و بابایی فرد، 1391: 43، 42، 41)

به عقیده بنکس ((آموزش چند فرهنگی)) نوعی رویکرد آموزشی است که تنوع قومی و فرهنگی را در جامعه به رسمیت می‌شناسد و سیاستهای آموزشی خود را در جهت اصلاح مفاهیم عمده‌ای نظیر هویت، از خودبیگانگی، تعصب، درگیریهای قومی، نژادی و فرهنگی تنظیم میکند. (صادقی، 1389: 192)

هویت به معنای پنداشت نسبتاً پایدار خرد از کیستی و چیستی خود در ارتباط با گروه‌های دیگر تعریف می‌شوند. (عبداللهی و حسین بر، 107:1381) هویت انواع، سطوح و سلسله مراتب مختلفی دارد، اما در یک دسته بندی کلی می‌توان دو نوع هویت را از یکدیگر متمایز کرد. هویت فردی یا همان چیزی که فرد را به واسطه ویژگی‌ها و خصوصیات یگانه و منحصر به فرد او شناسایی کرده و در عین حال از دیگران متمایز می‌کند. نوع دیگر هویت، هویت جمعی است که تعلق خاطر تعدادی از افراد به امور مشترک با عنوانی خاص است که چنین تعلق موجب احساس همبستگی و شکل‌گیری یک واحد جمعی می‌شود (توسلی و قاسمی 2:1383)

حال در تشریح مفهوم ((هویت فرهنگی))، مباحثی را در زمینه‌ی چارچوب‌های نظریه‌ی هویت مطرح می‌کند. از نظر او هویت فرهنگی به معنای ((شدن)) و نیز ((آفریدن)) است. این مفهوم همان اندازه به آینده تعلق دارد که به گذشته تعلق دارد و آن چیزی نیست که قبلاً خلق شده و در زمان و مکان و تاریخ متحول شده است. هویت‌های فرهنگی از جایی می‌آیند که دارای تاریخ هستند و همانند هر چیز تاریخی دیگر، آنها نیز دست خوش تحولات پایدار می‌شوند. به یک معنا، هویت‌های فرهنگی موضوع بازی مستمر تاریخ، فرهنگ و قدرت هستند. در این دیدگاه هویت فرهنگی یک جوهر همواره ثابت نیست که در بیرون از تاریخ و فرهنگ وجود داشته باشد و غیرقابل تغییر باشد. هویت تاریخ خودش را دارد و تاریخ‌ها آثار واقعی، مادی و نمادین خودشان را بر جای می‌گذارند. ولی ما با یک گذشته‌ی سراسرت و واقعی سر و کار نخواهیم داشت. هویت همیشه به وسیله‌ی حافظه، تخیل، روایت و اسطوره ساخته می‌شود و هویت‌های فرهنگی نقاط ناپایداری برای شناسایی هستند که در درون گفتمان‌های تاریخ و فرهنگ ساخته شده‌اند نه به عنوان جوهر بلکه به منزله‌ی یک وضعیت (هال، 1990: 225، 226)

بشتر کشورها علاوه بر فرهنگ خاص خود به مکان‌های چند فرهنگی تبدیل شده‌اند، مکان‌هایی که مردم با زمینه‌های فرهنگی و نژادی مختلف با هم زندگی می‌کنند. بنابراین مردم خواستار آن هستند که مدارس عمومی اقدامات لازم را جهت انعکاس این شیوه از زندگی به کار گیرند. واژه زیر یک چتر ((آموزش چند فرهنگی))، محققان و مدرسان آموزشی در سطح جهانی را واداشته که به معلمان کمک نمایند چگونه محیط‌های یادگیری جامع و فراگیر را برای گروه‌های مختلف نژادی و فرهنگی دانش‌آموزان فراهم آورند. (بنکس، 2009، بنت، 2001) مباحث نژادی و تعلیم و تربیت حاوی تلاش‌های طیف وسیعی از پژوهشگران در حوزه چند فرهنگ‌گرایی و رفع تبعیض در عرصه تعلیم و تربیت و برنامه درسی است (فتحی و اجارگاه، 1386)

از این دیدگاه مدارس باید به دانش‌آموزان فرصتی دهند تا درباره تجربیات، کشمکش‌ها و دیدگاه‌های گروه‌های قومی و فرهنگی مختلف بیاموزند. (نقل از بیابانگرد، 1386) صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در هزاره سوم، آن دسته از مهارت‌ها و دانش‌هاست که به معلمان کمک میکند تا در فرایند تدریس با داشتن ورودی‌های مشخص نتایج مشخص به دست بیاورند. در روزگار ما که معلم و آموزش از ارکان توسعه‌اند، نگاه متفکران آموزش و پرورش متوجه این نکته است که این حرفه، همچون دیگر حرفه‌ها، خالی از دانش‌ها و صلاحیت‌های خاص نیست و برای قضاوت درباره کیفیت تدریس باید به چیزی بیش از یادگیری صرف توجه کرد. چنین به نظر میرسد که تدریس باکیفیت به آنچه آموخته میشود و نحوه تدریس آن بستگی دارد. محتوا باید مناسب، مطبوع و با هدفی بالارزش باشد. روش‌های به کاررفته نیز باید از نظر اخلاقی قابل دفاع و شامل ادراک مشترک منطقی باشد. (کار، فنستر، ماکر، ریچاردستون، 1993، 2001)

در راستای محقق ساختن هویت چند فرهنگی برنامه درسی (ایمانی نایینی، 1386) انجام اقداماتی از سوی نظام‌های تعلیم و تربیت را ضروری می‌داند. از جمله:

- 1- تربیت دینی جهت حصول باور‌های مذهبی
- 2- آموزش شیوه‌های برگزاری مراسم و جشن‌ها و مناسک اقوام

- 3- آموزش و معرفی نمادهای ملی و فرهنگ های دیگر
- 4- تربیت برای آشنا ساختن دانش آموزان با هنجارهای ملی و تحقق پایبندی به آنها
- 5- تربیت برای درک ارزشهای ملی
- 6- تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن
- 7- معرفی اسطوره های ملی و مذهبی
- 8- آموزش جغرافیای ایران (ایمانی نایینی، 447-1386:453)

از انواع روش های تدریس موثر، روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای رسیدن به اهداف بالا مورد پژوهش قرار خواهد گرفت کتاب تعلیمات اجتماعی می تواند بستری برای آشنایی دانش آموزان با فرهنگ های مختلف فراهم بیاورد. لذا روش تدریس معلم می تواند اهداف این کتاب را بیشتر محقق سازند. در روش تدریس مبتنی بر خلاقیت، تلاش بر این است که شیوه خلاقانه عمل کردن از سوی معلم و دانش آموز باز نموده شود. معلم باید با استفاده از روش تدریس حاضر به گونه ای تدریس کند که بتوان با شاخص های خلاقیت آن را خلاقانه نامید. دانش آموزان هم باید در فراگیری از راه های خلاقانه بهره گیرند. ج.پ.گیلفورد از پیشگامان پژوهش در زمینه خلاقیت بوده و - پژوهش های زیادی را در این باره انجام داده است. در آغاز کار، تعاریف زیادی از سوی کسان زیادی درباره ی خلاقیت ارائه می شد و برداشت های متفاوتی هم از آن در میان بود. برای مثال، رابرت . ام . گانیه بر این باور بود که خلاقیت گونه ای از حل مسئله است. (ترزا، شکوفائی خلاقیت، ترجمه حسن قاسم زاده و پروین عظیمی، تهران نشر دنیای نو، 1375)

مراحل نخست روش تدریس مبتنی بر خلاقیت

مرحله نخست: ارائه ی مسئله

منظور از ارائه ی مسئله، تعیین وظیفه ای است که باید انجام شود. برای انجام دادن مطلوب وظیفه یا حل مسئله به نحوی اثر گذار الزامی می نماید. وظیفه یا مسئله را از جنبه های گوناگون بررسی می کنیم تا نوع وظیفه یا مسئله خود را به روشنی عیان کند. برای موفقیت بیشتر در این زمینه باید از حافظه، استدلال، مهارت های ذهنی یا عقلانی و ... بهره گرفت. گردآوری اطلاعات و واقعیت های مربوط به مسئله و تحلیل آنها هم به تعریف و روشن سازی وظیفه و مسئله کمک می کند.

مرحله دوم: راه حل یابی

در مرحله حاضر تلاش می شود به دانش آموزان یاری گردد تا راه حل های مورد نظرشان را اعلام کنند. معلم باید سعی کند تا دانش آموزان راه حل های متفاوتی را برای حل مسئله پیشنهاد دهد. وجود راه حل هایی سبب می شود امکان گزینش راه حل مطلوب حاصل شود. بهتر است، به دانش آموزان بگوییم راه حل های مورد نظرشان را آن گونه که ذهنشان می رسد در دفتر چه یادداشت کنند، تا امکان قضاوت درباره ی آنها وجود داشته باشد.

مرحله سوم: گزینش و کاربست

در این مرحله، معلم تلاش می کند دانش آموزان را وادار کند تا از میان انواعی از راه حل هایی که در نظر گرفته اند بهترین راه حل را برای حل مسئله برگزینند. به این منظور، می توانیم از دانش آموزان بخواهیم به دفتر یا برگه کار خود مراجعه کنند و راه حل های نوشته

شده را بررسی و غربال کنند تا آنکه راه مطلوب حل مسئله روشن شود. پس از گزینش راه حل مناسب باید آن را به کار بست. برای کمک به همبستگی کلاسی می توان ایده های دانش آموزان یا راه حل های آنان را خوانده و از دانش آموزان خواست بر اساس بهترین ایده به حل مسئله مبادرت ورزند. هر دانش آموز می تواند ایده یا راه حلی که مطلوب می انگارد انتخاب کند.

مرحله چهارم: ارزشیابی

در این مرحله از مجموعه عملیات انجام گرفته ، ارزشیابی می شود. با ارزشیابی از عملیات دو گونه تصمیم می توانیم بگیریم یا عملیات را مطلوب می انگاریم یا آنها را نامطلوب می دانیم. برابر تصمیم اتخاذ شده، فعالیت هایی هم صورت می گیرد. یکی از فعالیت ها متوقف کردن عملیات است و دیگری پی گیری فعالیت ها و اصلاح فرآیند کار است. با توجه به محدود بودن زمان کلاس های درس، مطلوب است ارزشیابی از فرآیند و مجموعه ها به عهده معلم باشد (شعاری نژاد، علی اکبر، فرهنگ علوم رفتاری ، تهران، امیر کبیر)

روش تدریس بارش مغزی و بدیعه پردازی داستانگویی و قصه نویسی شرح حال نویسی و انشا نویسی ، امور هنری از قبیل نقاشی، بیان شرح حال و زندگی بزرگان، استفاده از روش های تدریس متنوع از انواع روشهای تدریس خلاق است. در تدریس موارد مختلف، هیچ گاه نباید از روش و الگوی واحدی استفاده کرد. افکار قالبی را در دانش آموزان ایجاد نکنید و پرسش و پاسخها باید در کلاس درس، آزاد باشد، نه قالبی و محدود، ایجاد فرصت برای یادگیری اکتشافی. مطالب صوتی و تصویری را با جلسات خود ترکیب کنید. کتاب های درسی را با مدل سازی، مستند ، فیلم و مواد تصویری تکمیل کنید. از اینفوگرافیک و یا نقشه ذهن که در واقع نقشه ایست از آن چه در ذهن شما می گذرد استفاده کنید که باعث رشد تخیل آن ها می شود.

درس های خود را به یادگیری دنیای واقعی پیوند دهید. تجسم تجربیات دنیای واقعی در کنار درس های شما، لحظات تدریس را تازه تر کرده و یادگیری را به طور چشمگیری افزایش می دهد. (حسینی ، افضل السادات ، چگونگی ایجاد پرورش خلاقیت. قسمت دوم)، رشد معلم، 1376، شماره 5، صص 46-47)

بعضی از درسها بهتر است خارج از کلاس درس آموخته شوند. سازماندهی سفرهای حوزه ای که مربوط به درس هستند یا پیاده روی در خارج از کلاس فرصتی برای آموزش جنبه های دیگر است..

رودبارد کیپلینگ به درستی گفت: "اگر مطالب به شکل داستانها تدریس شوند، هرگز فراموش نخواهد شد." داستان یک روش عالی برای آموزش هر موضوعی است که نیاز به یادگیری یا تجسم ایده ها دارد شما همچنین می توانید استفاده از داستان ها را به عنوان یک شکل از ارتباطات تشویق کنید و دانش آموزان با استفاده از تخیل خود داستان خود را در یک چهارچوب بسازند و باهم ترکیب نمایند. (شعاری نژاد، علی اکبر، فرهنگ علوم رفتاری ، تهران، امیر کبیر)

اگر بپذیریم برنامه درسی و آموزشی در هر کشوری باید بازتاب دهنده و منعکس کننده ویژگیها، مقتضیات و واقعیت های اجتماعی و فرهنگی همان کشور باشد، در آن صورت باید بر این نکته تأکید کنیم که چند فرهنگی باید به نحو مقتضی در برنامه های درسی نظام آموزشی مورد توجه جدی و عملی قرار بگیرد [امینی، 1391].

برنامه درسی مطالعات اجتماعی سال ششم ابتدایی، با توجه به رویکرد کلی برنامه درسی ملی مبنی بر فطرتگرایی و اهتمام به شکوفایی آن، سعی دارد زمینه های تربیت فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را فراهم آورد. از این روی، هدف غایی مطالعات اجتماعی تربیت افرادی مؤمن، مسئول، آگاه و توانمند در زندگی فردی و اجتماعی، پایبند به اخلاق و ارزشهای دینی و علاقه مند به ایران و هویت اسلامی- ایرانی است (سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، 1390).

با توجه به موضوع پژوهش تحقیقات زیر انجام شده است .

- عسگریان (1385) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه فرهنگ‌های قومی در تربیت شهروند» می‌نویسد که در جوامع چند قومیتی مانند ایران، به کارگیری فرهنگ‌های قومی در آموزش رسمی و اشاعه آن از طریق برنامه درسی، زمینه پیوند اقوام و نژادهای جامعه را به وجود می‌آورد و موجبات وحدت بخشی فرهنگی و وحدت ملی را ایجاد می‌کند.

- جانسون (2011) در مقاله خود با عنوان «آیا آموزش و پرورش مبتنی بر فرهنگ‌های مختلف باعث بهبود نگرش دانش‌آموزان نسبت به نژادهای گوناگون می‌شود» به این نتیجه رسید که کودکانی که تحت آموزش مبتنی بر فرهنگ‌های متفاوت قرار می‌گیرند، کمتر به خاطر اختلافات و تفاوت‌های نژادی آسیب می‌بینند.

- یافته‌های پژوهشی کیونگ چا و هوان هام (2013) با عنوان «آموزش چند فرهنگی به عنوان یک دستور کار سیاست جهانی» نشان دادند، کشورهایی که با جامعه مدنی جهانی ارتباطات بیشتری دارند، به‌طور قابل توجهی بیشتر احتمال دارد که سیاست‌های ملی و استانداردهای برنامه درسی برای آموزش چند فرهنگی را داشته باشند.

- سن فون، نگلین عبدالله و کرسستینا عبدالله (2013) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که معلمان مدارس پیش دبستانی در مالزی درک محدودی از آموزش چند فرهنگی دارند. این پژوهشگران پیشنهاد کردند، روی حمایت معلمان در توسعه بیشتر و درک عمیق‌تر و انتقادی‌تر از آموزش چند فرهنگی تمرکز شود.

- جانسون (2011) در مقاله خود با عنوان «آموزش و پرورش مبتنی بر فرهنگ‌های مختلف باعث بهبود نگرش دانش‌آموزان نسبت به نژادهای گوناگون میشود؟» به این نتیجه رسید که کودکانی که تحت آموزش مبتنی بر فرهنگ‌های متفاوت قرار می‌گیرند کمتر به خاطر اختلافات و تفاوت‌های نژادی آسیب می‌بینند.

سوال تحقیق

آیا روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در پرورش هویت چند فرهنگی دانش‌آموزان پایه ششم موثر است؟

فرضیه تحقیق

روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در پرورش هویت چند فرهنگی دانش‌آموزان پایه ششم موثر است.

فرضیه‌های فرعی تحقیق

پژوهشگر در این تحقیق به دو فرضیه فرعی در راستای محقق ساختن پرورش هویت چند فرهنگی پاسخ می‌دهد.

1- روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای تربیت و درک ارزشهای ملی در دانش‌آموزان پایه ششم موثر است .

2- روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن در دانش‌آموزان پایه ششم موثر است .

روش شناسی تحقیق

اساس پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گرد آوری اطلاعات تحقیق توصیفی از نوع همبستگی است. وقتی پژوهش به قصد کاربرد نتایج یافته هایش برای حل مشکلات خاص متداول درون سازمان انجام می شود، چنین تحقیقی، پژوهش کاربردی نامیده می شود. (دانایی فرد و دیگران، 26:1386) تحقیق بر اساس ماهیت و روش از نوع تحقیقات توصیفی می باشد. به علت اینکه در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و می خواهد بداند پدیده، متغییر، شی یا مطلب چگونه است. (این تحقیق از نوع تحقیقات همبستگی که خود یکی از دسته های تحقیقات توصیفی است نیز می باشد. تحقیقات همبستگی برای کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغییر ها انجام می پذیرد هدف تحقیق همبستگی عبارت است از درک الگوهای پیچیده رفتاری از طریق مطالعه همبستگی بین این الگوها و متغییر ها یی که فرض می شود بین آنها رابطه وجود دارد. در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات از روش میدانی استفاده شده است. روش های میدانی به روش هایی اطلاق میشود که محقق برای گرد آوری اطلاعات ناگزیر است به محیط بیرون برود و با مراجعه به افراد یا محیط و نیز برقراری ارتباط مستقیم با واحد تحلیل یعنی افراد، اعم از انسان، موسسات، سکونت گاه ها، مورد ها و غیره اطلاعات مورد نظر خود را گردآوری کند. (حافظ نیا، 179:1386) حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان برآورد می شود و روش نمونه گیری به صورت تصادفی است و چند مدرسه به صورت تصادفی انتخاب می شود و از هر مدرسه معلم های پایه ششم به حجم نمونه ای که از 86 نفر از فرمول کوکران و جدول مورگان بدست آمده به صورت تصادفی انتخاب و در پژوهش مورد استفاده قرار می گیرد. جمع آوری اطلاعات در این تحقیق از طریق پرسشنامه محقق ساخته صورت پذیرفته است. این پرسشنامه که پاسخ دهنده به آن تمامی آموزگاران حجم نمونه می باشد. ابتدا با ذکر یک مقدمه کوتاه هدف از جمع آوری اطلاعات ذکر گردیده است و سپس سئوالات به دو شکل سئوالات عمومی و اصلی مطرح گردیده است. این پرسشنامه شامل 19 سئوال است که یک متغیر اثربخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای پرورش هویت چند فرهنگی را پوشش می دهد. مقیاس اندازه گیری مورد استفاده در این پرسشنامه مقیاس لیکرت می باشد که به صورت بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم بیان شده است. که به ترتیب دارای ارزش 5-1 می باشد. در این پرسشنامه سئوالات معکوس وجود ندارد. از آنجا که پرسشنامه در پژوهش دیگری مورد استفاده قرار نگرفته است روایی این پرسشنامه توسط صاحب نظران این رشته مورد ارزیابی قرار گرفته و تایید شده است. برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از روش الفا کرون باخ استفاده شده است. بدین ترتیب مقدار آلفا کرونباخ 0/852 محاسبه گردید که در سطح مطلوبی می باشد. روش های آماری تحلیل داده ها:

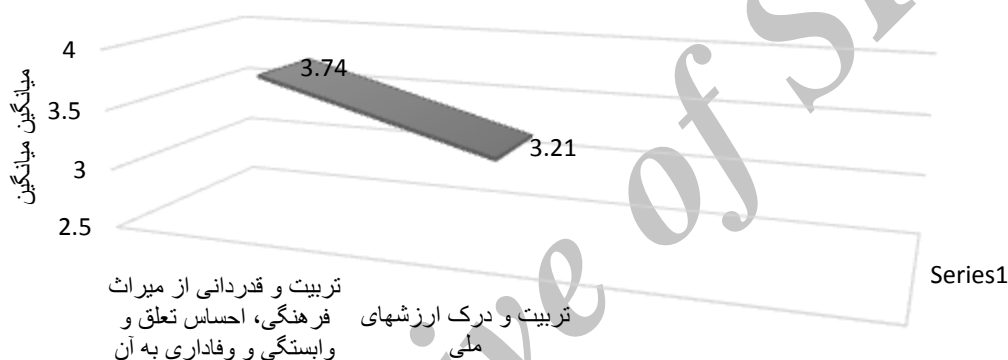
با استفاده از جدول های فراوانی و نمودارهای ستونی، توصیفی از وضعیت شاخص های دموگرافیک و فرضیات تحقیق ارائه می گردد... سپس جهت بررسی فرضیه های تحقیق و ارتباط آنها با شاخص های دموگرافیک از آزمونهای پیروسون و اسپیرمن همراه با نمودار پراکنش برای تعیین رابطه بین دو متغیر، آزمون T همراه با نمودار جعبه ای برای مقایسه دو نمونه مستقل و آزمون ANOVA (تحلیل واریانس یک طرفه) همراه با نمودار جعبه ای برای مقایسه چند نمونه مستقل و رگرسیون چند متغییره برای بررسی رابطه بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش بین استفاده خواهد شد. به دنبال مرحله توزیع و گرد آوری داده های تحقیق از طریق پرسشنامه محقق ساخته اثربخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای پرورش هویت چند فرهنگی، استخراج، کدگذاری و طبقه بندی آن ها از طریق نرم افزار SPSS16 بررسی و توزیع داده ها جهت رسیدن به اطلاعات اساسی مورد نیاز صورت گرفت.

یافته های تحقیق

جدول 1- آماره های توصیفی متغیر های پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	میانگین	میانگین	میانگین	کجی	کشیدگی
	گویه						
تربیت و درک ارزشهای ملی	10	19/28	3/21	19	19	0/59	-0/574
تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن	9	18/69	3/74	19	18	0/49	-0/19

شکل 1- نمودار میانگین میانگین متغیرهای پژوهش

همان طور که در جدول 2- مشاهده می شود میانگین میانگین متغیر تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن (3/74) از متغیر دیگر بیشتر است. با توجه به جدول مقدار میانگین ، مد و نما در هر دو متغیر تقریباً به هم نزدیک می باشد و این بیانگر تقریباً نرمال بودن این متغیرها است ،میزان کجی و کشیدگی با مقادیری بین قدر مطلق 0/19 تا 0/57 مؤید این مطلب می باشد.

بررسی مفروضه های آزمون T

حجم نمونه: حجم نمونه در هر گروه باید حداقل 30 نفر باشد . با توجه به حجم نمونه 86 نفری این مفروضه رعایت شده است.

نرمال بودن: برای نرمال بودن باید میانگین، میانه و نما به هم نزدیک باشند و اگر کاملاً با هم برابر باشند نمونه کاملاً نرمال است. بنابراین در متغیرهای تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن (میانگین = $19/28$ ، میانه = 19 و نما = 19) و تربیت و درک ارزشهای ملی (میانگین = $18/69$ ، میانه = 19 و نما = 18) این مقوله تقریباً رعایت شده است. یکی از راه‌های دیگر بررسی نرمال بودن استفاده از کجی و کشیدگی است که بهتر است مقدار آن بین قدر مطلق $0/2$ تا $0/5$ باشد در متغیرهای تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن (کجی = $0/59$ و کشیدگی = $-0/574$) و تربیت و درک ارزشهای ملی (کجی = $0/49$ و کشیدگی = $-0/19$) این دو مقوله نیز رعایت شده است. بنابراین می‌توان از آزمون T بهره جست.

استنباط آماری

در این بخش فرضیه‌های پژوهش با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. فرضیه 1- روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای تربیت و درک ارزشهای ملی در دانش‌آموزان پایه ششم موثر است. با توجه به اینکه زیرمقیاس تربیت و درک ارزشهای ملی دارای 10 گویه در طیف لیکرت 5 درجه‌ای می‌باشد، از ارزش میانگین معادل 18 برای اثر بخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت بهره گرفته شد.

جدول 3- جدول T تک نمونه‌ای تربیت و درک ارزشهای ملی

متغیر	آمار توصیفی		آماره T
	میانگین	انحراف استاندارد	
تربیت و درک ارزشهای ملی	19/28	3/55	T
			درجه آزادی
			سطح معناداری
			0/0001
			299
			6/262

با توجه به جدول فوق با $P < 0/01$ ، $T(299) = 6/262$ نشان داده شد که تربیت و درک ارزشهای ملی (میانگین = $19/28$ و انحراف استاندارد = $3/55$) در افراد گروه از ارزش میانگین 18 تفاوت معنا دار دارد بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای کتاب‌تعلیمات اجتماعی سبب افزایش پرورش هویت چند فرهنگی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی منطقه یک تهران شده است.

فرضیه 2- روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن در دانش‌آموزان پایه ششم موثر است.

با توجه به اینکه زیرمقیاس تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن دارای 9 گویه در طیف لیکرت 5 درجه‌ای می‌باشد، از ارزش میانگین معادل 15 برای بررسی اثر بخشی روش تدریس مبتنی بر خلاقیت بهره گرفته شد.

جدول 4-- جدول T تک نمونه ای تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن

متغیر	آمار توصیفی		آماره T
	میانگین	انحراف استاندارد	
تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن	18/69	2/62	ارزش معادل میانگین = 15
	24/372	299	سطح معناداری
			0/0001

با توجه به جدول فوق با $T(299)=24/372$, $P<0/01$ نشان داده شد که تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن (میانگین = 18/69 و انحراف استاندارد = 2/62) در افراد گروه از ارزش میانگین 15 تفاوت معنا دار دارد بر این اساس می توان نتیجه گرفت که روش تدریس مبتنی بر خلاقیت برای کتاب تعلیمات اجتماعی سبب افزایش پرورش هویت چند فرهنگی در پایه ششم ابتدایی منطقه یک تهران شده است.

بحث و نتیجه گیری

نتیجه پژوهش حاضر موید این است که در فرضیه اول روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در تربیت و درک ارزشهای ملی دانش آموزان پایه ششم موثر است و همچنین در فرضیه دوم، روش تدریس مبتنی بر خلاقیت در تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن در دانش آموزان پایه ششم موثر است. می توان گفت روش های تدریس خلاق به دلیل شیوه اجرایی آن، شور و نشاط و فعالیتی در کلاس درس ایجاد می کند و باعث جلب توجه و انگیزه دانش آموز برای یادگیری می شود. امروزه نظریه پردازان تعلیم و تربیت بر این عقیده اند که چون دنیای واقعی غالباً مسائل و موقعیت های پیچیده ای را بر سر راه یادگیرندگان قرار می دهند، محیط های آموزشی نیز باید یادگیرندگان را با مسائل و موقعیت های زندگی روبه رو سازند. به عبارتی یادگیرندگان بتوانند ارتباطی بین آموخته های نظری خود و کاربرد آنها در زندگی واقعی ایجاد کنند.

همچنین این پژوهش نشان داد که روش تدریس خلاق در پرورش هر دو مولفه ی هویت چند فرهنگی موثر بوده، به این ترتیب میتوان چنین استنباط کرد که تکنیک های خلاقیت بهتر از شیوه سنتی سخنرانی به ارتقاء سطح عملکرد تحصیلی کمک می کنند

این یافته را می توان چنین تبیین نمود که تکنیک های خلاقیت از جمله روش های فعال در یادگیری هستند و دانش آموزانی که از طریق یادگیری فعال به یادگیری می پردازند نه تنها بهتر فرا می گیرند بلکه لذت بیشتری هم از یادگیری میبرند، زیرا آنها به جای این که فقط شنونده باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می کنند و خود را مسئول یادگیری خویش می دانند.

به طور کلی این پژوهش نشان داد که استفاده از تکنیک های خلاقیت موجب افزایش سطح شناخت فرهنگ های مختلف می شود. این یافته ها با یافته های (پالانیپان، 2007)؛ (فورنهام 2006)؛ (حسینی 1386)؛ (ذهبیون 1388)؛ مطابقت دارد.

در تبیینی کلی می توان گفت، استفاده از روشهای خلاق در تدریس مطالعات اجتماعی می تواند باعث افزایش آگاهی دانش آموزان از پیشینه جامعه خود و افزایش احساس وفاق و دوستی بین فرهنگ های مختلف می شود. یکی از مهمترین وظایف معلم در جریان تدریس حفظ ارزشهای ملی و میهنی است. با این حال معلم باید بکوشد با آگاهی کامل از ارزشهای واقعی جامعه به توصیف و تحلیل هویت خودی پرداخته و نقش تربینی خود را در فرایند تدریس به خوبی ایفا نموده و معیارهای ارزشمند جامعه را پاس دارد. وجود عرق ملی در افراد جامعه مهمترین عنصر برای پیشرفت یک کشور است و نظام آموزش نقش مهمی دارد. شکل گیری سرمایه انسانی و پرورش افراد علاقه مند به مجد و سرافرازی کشور که به عنوان بازوهای پرقدرت برای توسعه پایدار می باشند، جز از طریق یک نظام آموزش و پرورش کارآمد میسر نیست.

با توجه به اینکه این پژوهش در شهر تهران و محدود به دانش آموزان مقطع ابتدایی صورت گرفته است، لذا قابل تعمیم به سایر مناطق کشور و مقاطع دیگر تحصیلی نمی باشد پس پیشنهاد می شود شبیه این تحقیق در سایر استانها و در پایه های مختلف تحصیلی صورت گیرد همچنین تکنیک های خلاقیت به معلمان آموزش داده شود تا بتوانند از آنها در تدریس استفاده کنند. در این تحقیق فقط از دو مولفه ی تربیت برای درک ارزشهای ملی و تربیت و قدردانی از میراث فرهنگی، احساس تعلق و وابستگی و وفاداری به آن در پژوهش استفاده شده است که توصیه می شود از مولفه های دیگر هویت چند فرهنگی در پژوهش ها استفاده شود.

فهرست منابع

- ابوالحسنی، سید عبدالرحی، مؤلفه های هویت ملی با رویکرد پژوهشی، فصلنامه سیاست،
- ابوالحسنی، سیدرحیم، (1388) تعیین و سنجش مولفه های هویت ایرانی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک،
- ابوالمعالی، خدیجه (1391) پژوهش کیفی از نظریه تا عمل، انتشارات علم 0
- احمد لو، حبیب (1381)، نقش سرمایه اجتماعی در روابط بین قومی و هویت ملی،
- ایمانی نایینی، م. (1386) جایگاه و نقش تعلیم و تربیت در تحقق هویت ملی و مسایل برنامه درسی، در: زهرا حیاتی (ویراستار)، از هویت ایرانی: سلسله مقالات و گفتارهایی پیرامون هویت ملی، تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، صص 443-454
- ایمانی نائینی، مجید، (1380) جایگاه و نقش تعلیم و تربیت در تحقق هویت ملی، سلسله مقالات
- باقری نوع پرست، خسرو، درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، دو جلد. انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۹
- پروند، محمد، مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی. تهران: شیوه
- توسلی، غلامعباس و قاسمی، یارمحمدی، (1383) هویت‌های جمعی و حقیقی شدن
- حاجیانی، ابراهیم (1385) تحلیل جامعه شناسی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه. فصلنامه مطالعات ملی. سال دوم، شماره 5، صص 193-228
- حاجیانی، ابراهیم، (1379) گفتگوی بین فرهنگی و انسجام ملی، فصلنامه مطالعات ملی، تهران، موسسه مطالعات ملی
- خوی نژاد، غلامرضا، (1381) روش تحقیق در علوم اجتماعی، انتشارات سمت،
- داوری اردکان، نگار (1386) نمادهای هویت ایرانی و زبان فارسی. فصلنامه علوم ملی، سال هشتم، شماره 2.

- دهخدا، علی اکبر، (1354) لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رهبری و مدیریت آموزشی، فصل نامه، سال پنجم / شماره سوم، پاییز 1390
- ساروخانی، باقر (1383) روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، ج1، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و علوم فرهنگی
- شریعتمداری، علی، (1364) اصول و فلسفهٔ تعلیم و تربیت، انتشارات امیرکبیر.
- شریعتمداری، علی، (1374) روان شناسی تربیتی، تهران: انتشارات امیر کبیر، تهران،
- شعاری نژاد، علی اکبر (1377) فلسفه آموزش و پرورش، انتشارات امیرکبیر،
- شعبانی، حسن، (1371) مهارت‌های آموزشی و پرورشی، انتشارات سمت،
- شکوهی، غلامحسین، (1368) مبانی و اصول آموزش و پرورش، (انتشارات آستان قدس رضوی)،
- شکیباییان، ط. (1383) بررسی و تحلیل محتوای کتب درسی دوره تحصیلی ابتدایی در اعتلای هویت ملی، پایان نامه 24-کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انسانی و علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران
- شمشیری، بابک (1387). "در آمدی بر هویت ملی" شیراز. انتشارات نوید شیراز
- شیخوندی، داور (1380). تکوین و تنفیذ هویت ملی، ج2، تهران: مرکز باستانشناسی اسلام و ایران .
- صادق زاده، رقیه (1386) بررسی جایگاه هویت ملی در کتاب های درسی دوره متوسطه (تاریخ و ادبیات فارسی) رشته علوم انسانی ایران . پایان نامه ارشد دانشگاه الزهرا
- طالبی، سکینه (1378) تحول هویت دانش آموزان دختر دوره ابتدایی و راهنمایی، تهران پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس
- عبداللهی، محمد (1372) هویت جمعی: دینامیسم و مکانیسم تحول آن در ایران . نامه انجمن جامعه شناسی ایران . شماره 1 ص 63-80
- عسگریان، مصطفی (1385). جایگاه فرهنگ‌های قومی در تربیت شهروند، مؤسسه پژوهشی و برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی. تهران. د. ایجاد فرصت و تسهیل یادگیری . « (شعبانی، ص 9 ، 1382)
- علیرضایی، مریم (1385). "جایگاه هویت ملی و دینی در کتب درسی دوره متوسطه" پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه بیرجند ودانشکده ادبیات و علوم انسانی
- فیاض، ایراندخت؛ ایمانی قوشچی، فریبا (1389) "بررسی نمادهای هویت ملی در کتاب های درسی تاریخ، علوم اجتماعی، دوره متوسطه سال تحصیلی 89-88". فصلنامه روان شناسی تربیتی، سال ششم، شماره 17
- کسروی، احمد (1312). آیین. بی جا، ارمغان ج2.
- گفتارهایی پیرامون. (1386) هویت ایرانی. تهران: شرکت انتشارات سوره مهر. ص 45.
- گیدنز، آنتونی. (1373) جامعه شناسی. ترجمهٔ منوچهر صبوری. نشر نی. تهران
- لطف‌آبادی، حسین، (1384) روان شناسی تربیتی، انتشارات سمت،
- لقمانی نیا، مهدی (1389) "جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران" فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره 2، ص 171-147

مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره 33، زمستان (1386)

مشیری، بابک، (1387) درآمدی بر هویت ملی، شیراز: نوید شیراز،

منصوری، سیروس (1394) تاثیر برنامه درسی بر شکل گیری هویت ملی. فصلنامه مطالعات ملی

مؤلفان حوزه و دانشگاه، آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن (۴ جلد)، تهران: انتشارات سمت و 39- پژوهشکده حوزه و دانشگاه،
۱۳۷۹ و ۱۳۸۰.

نقیب زاده، میرعبدالحسین، (1374) نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش، انتشارات طهوری،

Ausbrooks, Ruby (2000) – What is School, s hidden curriculum teaching your child? – www.
Parentingteens.com/curriculum.shtm1- 17/11/1380

choosin among five approaches. 2end Edition. California: Sage

Creswell, J.W. (2007). Qualitative inquiry and research design

Hyi, J. Kim (2004). National idenyity in Korean Curricullum. Canadiansocial studies, Vol38(3). pp.74-89

Kyung Cha, Yun. Hwan Ham, Seung (2013). The institutionalization of Multicultural Education as Global Policy
Agenda, The Asia- Pacific Education Reasercher.

Miller, David (1995) ON Natinality. U.K. Clerendon Press

Pool, Ross (2003) National Identif and Citizenship. In the: identities, by Linda, Martin, Alccoﬀ and
Edurado (Eds). U.K. Black well publishing

Publication.

San Phoon, Hooi (Ng Lee Yen Abdullah, Melissa. Christina Abdullah, Anna. (2013) (Unveiling Malaysian Preschool
Teachers Perceptions and Attitudes in Multicultural Early Childhood Education, the Asia- Pacific Education Researcher,
Volume22, Issue4, 427.

Siriwardena, R. (2002) National idenyity, content of education abd ethnic perception . <http://www.sangam.org/Analaysis/national-identity.Htm>